Paul Csavdari

Pandemia și prăbușirea rațiunii

Mult timp, autoritatea modernă și-a clădit legitimitatea pe o promisiune: spre deosebire de tiraniile trecutului, ea nu guvernează prin capriciu, ci prin rațiune. Spre deosebire de religii, nu cere supunere prin credință, ci prin dovezi. Spre deosebire de tradiții oarbe, nu se sprijină pe obicei, ci pe cunoaștere. În acest sens, autoritatea modernă este moștenitoarea directă a filosofiei grecești: își revendică dreptul de a decide în virtutea unui acces privilegiat la adevărul „obiectiv". Știința a devenit simbolul suprem al acestei autorități raționale, iar „experții" moderni sunt, în esență, echivalentul filosofilor antici: cei care văd lumina pe care ceilalți nu o văd.

Pandemia din 2020 a fost, în acest cadru, testul perfect. Dacă pretenția de rațiune ar fi fost reală, aici ar fi trebuit să strălucească: fapte verificate, măsuri proporționale, comunicare limpede, corectarea rapidă a erorilor, decizii luate pe baza unui raționament coerent. În loc de asta, am asistat la ceva opus: reguli schimbate peste noapte fără explicație, contradicții flagrante între țări și chiar în interiorul aceleiași instituții, cenzurarea oricărei întrebări critice, promisiuni infirmate fără recunoașterea greșelii, decizii politice ambalate în limbajul „urmăm știința". Rațiunea, care trebuia să fie fundamentul, a devenit un decor.

Acest decor a fost suficient pentru mulți. Cât timp se foloseau cuvintele „date", „experți", „analize", majoritatea a presupus că există un raționament solid în spate, chiar și atunci când evidența arăta contrariul. Dar în realitate, pretenția de rațiune a fost aruncată la gunoi exact de cei care o proclamau. Măsurile au fost ad-hoc, emoționale, uneori arbitrare, luate sub presiunea momentului sau a agendelor politice, nu în urma unei deliberări lucid-consecvente.

Astfel, pandemia nu a fost doar o criză sanitară, ci o criză a legitimității. S-a văzut limpede că „rațiunea" invocată de autoritate nu este un proces transparent de căutare a adevărului, ci o mască folosită pentru a cere supunere. Și, mai grav, s-a văzut că, odată ce oamenii au fost obișnuiți să asocieze autoritatea cu rațiunea, aceștia pot accepta iraționalitatea totală fără să se clatine credința lor în autoritate.

Pentru omul care și-a păstrat conștiința trează, pandemia a fost revelația: întreaga construcție a autorității moderne se sprijină pe imagine, nu pe substanță. Filosofia, în forma în care a dat naștere științei instituționalizate, și-a vădit mecanismul: nu să caute adevărul, ci să păstreze controlul. Iar dacă pentru asta trebuie să sacrifice tocmai rațiunea pe care își întemeiază pretenția de legitimitate, o va face fără ezitare.

În acest sens, pandemia nu a fost o paranteză, ci momentul în care s-a văzut până la capăt că autoritatea „rațională" este perfect compatibilă cu decizii iraționale. Singura condiție este ca iraționalitatea să fie împachetată în cuvintele corecte și rostită de vocile autorizate. Restul se obține

din inerția unei lumi care, moștenind modelul filosofic grec, a fost învățată să creadă că adevărul se află întotdeauna „acolo sus”, la cei care știu — chiar și atunci când aceștia se contrazic, greșesc sau se abat de la însăși rațiunea pe care o invocă.